

Rigó József

Színváltások

Gyors egymásutánban két bemutatót tartott a Szigligeti Színház. A dinamikus váltás lendülete igazolni látszik Spiró György elmúlt évad végi nyilatkozatait, radikálisan új színek tűntek fel a korábban kifakulni látszó palettán. A váratlan változás ellenére egységes színházi világlátásról tanúskodó előadások születtek, s tény, hogy a színház két új rendezője, Gaál Erzsébet és Zsótér Sándor évadokat dolgoztak együtt Nyíregyházán. Az már most nyilvánvalónak tűnik, hogy elképzeléseikkel nem lassú átfomálódást szándékoznak elérni, rendezéseikkel gyökeres, mélyreható változást előlegeznek. A drámákat szolgáló színpadra állító szövegközpontú színház helyett egy összetett, polifonikus színházi nyelvet beszélő, az érzékeinkre és értelmünkre egyaránt ható komplex színházi hatásokkal a látvány, dráma, színészi test, tér elemeit egyenrangú alkotóelemként használó előadások jöttek létre.

*

Friedrich Schiller: Don Carlos

Schiller 1787-ben írt romantikus drámáját a megmerevedő sablonokkal szembenézve értelmezte újra Ungár Juli dramaturg és a rendező Gaál Erzsébet. A darab kulcsfigurája, Posa márki (akinek szerepébe a próbákon ugrott be Horváth Lajos Ottó a megbetegedett Kovács Lajos helyére) új értelmezést kap olvasatukban. Negatív, önző ember, akit önmaga túlértékelése, ideológiája olyannyira elvakít, hogy (hiányos emberismeretről tanúskodó fejvesztettség) tragikus bukásává válik az ifjú Don Carlosnak.

Gaál Erzsébet nem sokat vesződik azzal a gondolattal, hogy romantikus stílusban tartsa a megható történetet. Nem izgatja a furcsa szerelmi történet pszichológiailag is alátámasztott ödipális motívuma. Ennél komplexebben lát, és előadásának központi kérdésévé teszi az érintkezési formák megszabott,

megmerevedett rendszerének vizsgálátát. Nem a szerelmi háromszög mitológikus szimbóluma érdeklí elsődlegesen, hanem az, hogy az erkölcs és az etikett metszéspontjain milyen konfliktusok merülhetnek fel. Ezt azonban nem a lélektani realizmussal építkező színházi formában teszi, hanem alapvetően egy teátrálisabb, a színpadi eszközök széles körű felhasználására törekvő rendezői koncepciót dolgoz ki. Leleplezi a történetet.

Az emberi kapcsolatok formalizáltsága számos szinten jelenik meg, a néző szinte szédül a szertartásszerű vonulások, fogadások színes kavalkádjában. Felhasználja az olasz tizenhetedik-tizennyolcadik századi vígopera, az opera buffa elemeit épp úgy, mint a bábszínházi hatásokat. Az operai hatást növelik Árvai György díszlettervező monumentális tere, valamint a jelmeztervező Benedek Mari nagyszerű ruhái. De nincs távol Gaál Erzsébet színpadától a húszas évek Weimarban kialakult művészi stílusa a Bauhaus, vagy éppen az angol Gordon Craig színpadi látványban megvalósuló szimbolizmusa. Ragyogóan szolgálja a történet ironikus távolságtartását a brechti elidegenítő elemként működő,

pontos helyekre szerkesztett operabeté, az előadás egyik elementáris hatását adva például Posa és Carlos kulcsfontosságú párbeszéde alatt, De ugyanezt a távolságtartást szolgálja a királyi gyóntató Domingo (Vasvári Csaba) cigarettára gyújtása az egyik jelenetben. A protokoll-kegyetlenség és az ironia kölcsönhatása szövi át az előadást, úgy, hogy a legkülönbözőbb színházi elemek használata mégsem teszi azt eklektikussá.

Azonban nem maradéktalan az élmény. A színészi játék ugyanis egyenetlenebb az előadás koncepciójánál. A lélektani átélésre építő realista színészi jelenlét helyett kellene lennie valami másnak, ami csak részértékeiben valósul meg. Legerőteljesebben a csoportmozgások dinamikája, kifejező ereje működik, a kevés szereplős zárt jelenetek dinamikai íve többször hiányos, erőtlén. A kapcsolatok nem működnek mindenkor. Groszmann Péter alakítása a címszerepben megoldottságával együtt azáltal válhatna teljesebbé, ha a szerep magatartására vonatkozó elemeket nem csak felvillantana, de következetesen végigvinné.

Friedrich Schiller: Don Carlos (Bemutató: szeptember 30.) Fordította:

A rendező – Gaál Erzsébet – beállít egy jelenetet a Don Carlos próbáján

Vas István. Díszlettervező: Árvai György m.v. Jelmeztervező: Benedek Mari m.v. Dramaturg: Ungár Juli. Rendezőasszisztens: Czeizel Gábor. Szereplők: Balkay Géza, Csarnóy Zsuzsanna, Groszmann Péter, Horváth Lajos Ottó, Czifra Krisztina, Dobos Ildikó, ifj. Ujlaky László, Vasvári Csaba, Árva László, Várnai Szilárd, Bakos Éva, Kéner Gabriella, Csatári Éva, Magyar Tivadar, László Sándor, Czákó Jenő, Picikász Elena, Kiss Kitty. Rendező: Gaál Erzsébet.

Stanislaw Wyspianski: Novemberi éj

A Varsóban, 1830. november 29-ének éjszakáján játszódó darabot Magyarországon először mutatja be színház, Spiró György értő fordításában. A bonyolult szerkezetű darab megértését segíti a fordító Spiró György 1986-ban a Magvető Könyvkiadónál megjelent, A közép-kelet-európai dráma című kötete, mely a felvilágosodástól Wyspianskival bezárólag kalauzol a témában. A tíz jelenetből álló dráma szereplői között nincs egyetlen fikatív személy. A cselekmény helyét a véletlen veszi át a mű szervezésében, a történések helyét a szereplők belső történései uralják. A darab központi alakja Konstantin Pavlovics nagyherceg, a cár öccse. Politikai tisztánlátás és gyermeki félelmek kettőssége között él. Motivációi indulatból fakadnak. Wyspianski drámai látásmódjában a történelem s az azt elszenvedő emberek se nem jók, se nem rosszak. E szemléletmód ironikus távolságtartást ad a darabban ábrázolt eseményeknek.

A színpadra állító Zsótér Sándor a totális színház lehetőségével él, amikor rendezői elképzelései érzékileg megvalósulnak. A nyitókép lírai kóru-

sára rímelő piros és fehér színek egyrészt a darab történelmiségére utaló jelek, a helyszín pontosításának eszközei. A mögöttük meghúzódó zászlóerdő, a nézőtér felé nyitott félkörív egyrészt a görög színházra is utaló térszerkezetével, másrészt stadionra utaló formájával ébreszt a darab világához megfelelő képzetársításokat. Wyspianski színeiben, formákban tobzódó extatikus szimbólumai, elragadó drámai és vizuális történései értő rendezőt találtak. A vendég díszlettervező Ambrus Mária és a jelmeztervező Csík György a rendezővel összhangban erős hatásokkal dolgozó látványvilágot teremtettek.

A jó értelemben vett teatralitás hajtja át a színpadi alkotás egészét. Zsótér Sándor átgondolt, részleteiben végigvitt következetességgel szervezi egységbe a hangzásvilágot, a gesztusokat, mozdulatot, zenét, fényt, színeket és színészeket. A pontosan szervezett térben különös hangsúlyt kap a színész teste, és a lélektani realizmus helyett megtalált nyelvben Mejerholdra emlékeztető „biomechanikus” gyakorlatokon keresztül lényegülnek át és válnak művészi erővé. Ugyanakkor a színészi testi jelenlét ma-

gyar színházi gyakorlatban többnyire szokatlan erőssége, a látványvilágban meghatározó vörös-fehér-fekete mágikus színhármas együttesen metaforikus színházi varázslathoz teszi hasonlósá a rendező alkotását. A jelképrendszerek egysége és a színészi jelenlét érzelmi-fizikai teljessége, a rend és a káosz ritmusainak többszólamúsága, a francia színházi varázsló, Antonin Artaud színház esztétikáját idézi fel. Az apró részletek is átgondoltak, a kellékhatalnak anakronizmust felvillantó jelei a hatás egységét erősítik. Ugyanakkor a rendelkezésre álló próbaidő meggyezett a színházi gyakorlatban általában meglévő, rendkívül rövid próbaidővel.

Stanislaw Wyspianski: Novemberi éj (Bemutató: október 14.) Fordította: Spiró György. Díszlettervező: Ambrus Mária m.v. Jelmeztervező: Csík György. Dramaturg: Ungár Juli. Rendezőasszisztens: Hérics Anna. Szereplők: Balogh Csilla, Benedek Gyula, Bor Adrienne, Czibulás Péter, Császár Gyöngyi, Epres Attila, Fazekas Attila, Földi László, Gombos Judit, Horváth Gábor, Horváth Lajos Ottó, Kövesdi László, Lux Ádám, Molnár Erika, Szöllösi Zoltán, Thuróczy Szabolcs, Várnai Szilárd. Rendező: Zsótér Sándor.

Árva László – Lerma gróf (balra) és Groszmann Péter – Don Carlos a próbán
(Fotó: Illyés Csaba)

Határozott invencióról tanúskodik, hogy az évad két erőteljes, nem hibátlan, de művészi céljában igényes, megvalósulásában kiemelkedő bemutatóval indult, bár fogadtatásuk nem volt egyértelmű, olykor kifejezetten intoleráns. Azt gondolom, ennyire jelentős munkák régen születtek már színházunk színpadán. Persze, befogadni sem könnyű, mert nyelvük frissessége, vagy legalább is városunkban szokatlan újszerűsége bennünk is más konvenciókat és más elvárásokat kell ébresszen. De miért ne frissülhetnénk fel ebben a másban, különösen akkor, ha mint a fentiekben már említést tettünk róla, van bennük talán egy picike világszínház.